

**ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ПАРЛАМЕНТЫН ГИШҮҮДИЙН
ЦАЛИН ХӨЛС, ХАНГАМЖИГ ТОГТООСОН ЭРХ ЗҮЙН
ОРЧНЫ ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА**
(Харьцуулсан судалгаа)

Ц.Болормаа

АГУУЛГА

1. Оршил хэсэг
2. Судалгааны хураангуй
3. Хавсралт
4. Судалгааны үндсэн тайлан:
  - Австралийн хамтын нөхөрлөл
  - ОХУ
  - Энэтхэг
  - Шинэ Зеланд
  - АНУ
  - Их Британи
  - Канад
  - Финланд
  - Грек
  - Япон
5. Ашигласан материал

ОРШИЛ

Үндсэн хуулийн эрх зүйн онолын талаас авч үзвэл, парламентын гишүүний эрх зүйн байдлыг “ИММУНИТЕТ” болон “ИНДЕМНИТЕТ” гэх ойлголтын хүрээнд авч үздэг юм.

“ИММУНИТЕТ” нь парламентын гишүүний халдашгүй эрхийн баталгааг илэрхийлэх бөгөөд халдашгүй байдал, нэр төр, алдар хүндийг хамгаалах шаардлагын улмаас парламентын гишүүнийг нийтийн эрх зүйн хэм хэмжээний үйлчлэлээс чөлөөлөх агуулга бүхий ерөнхий нэр томьёо юм.

“ИНДЕМНИТЕТ” хэмээх нэр томьёо нь парламентын гишүүний эрх зүйн байдалд хоёр утгаар хэрэглэгдэнэ. Нэгдүгээрт: парламентын гишүүн бусдыг доромжлох гүтгэхээс бусад тохиолдолд бүрэн эрхийнхээ хүрээнд хэлсэн үг, дэвшүүлсэн санал, өөрийн санаачилсан хууль, парламентын бусад шийдвэрийн төсөл, парламентаар хэлэлцэхээр оруулсан асуудлын төлөө бүрэн эрхийнхээ хугацаанд болон түүний дараа хуулийн хариуцлага хүлээхгүй байх гэсэн утгаар, Хоёрдугаарт: парламентын гишүүний үйл ажиллагааныхаа төлөө авах цалин хөлс, бусад хангамж (байр, орон сууц, захидал харилцаа, албан томилолтын зардал)-тай холбоотой асуудлыг авч үзнэ. Дэлхийн ихэнх орон парламентын гишүүний эдгээр бүрэн эрхийн баталгааг Үндсэн хуульдаа хуульчлан тогтоосон байдаг.

(УИХ-ын Тамгын газрын Судалгааны төвийн 2012 онд гүйцэтгэсэн “Парламентын гишүүний халдашгүй байдлыг цуцлах, бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх талаар гадаадын зарим орны эрх зүйн зохицуулалт” сэдэвт судалгаа үзнэ үү.)

Монгол улсын хувьд 1992 оны шинэ Үндсэн хууль батлагдсанаар нийгэм, төрийн байгуулал бүхэлдээ өөрчлөгдөн парламентын засаглалд шилжсэн бөгөөд Үндсэн хуулийн 3-р бүлэгт Улсын Их Хурлын бүрэн эрх, чиг үүргийг бататгаж, тус бүлгийн 20-р зүйлд:

“Монгол Улсын Их Хурал бол төрийн эрх барих дээд байгууллага мөн бөгөөд хууль тогтоох эрх мэдлийг гагцхүү Улсын Их Хуралд хадгална” гэж заасан байдаг. Энэхүү ойлголтыг эдийн засгийн агуулгаар нь авч үзвэл, Монгол улсын парламент буюу Улсын Их Хуралд сонгогдон ажиллаж байгаа гишүүд нь бүрэн эрхээ Засгийн газар болон бизнес-эдийн засгийн лобби бүлгүүдийн нөлөөллөөс ангид, хараат бус, бие даасан байдлаар хэрэгжүүлэхийн тулд хангалттай хэмжээний эдийн засгийн баталгаагаар хангагдах ёстой гэсэн санаа юм.

Монгол Улсын Их Хурлын гишүүдийн тухайд бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд шаардагдах төсөв, санхүү, хууль эрх зүйн баталгаат орчин бүрдсэн гэж үзэж болно. Тухайлбал: Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 6-р бүлэгт “Гишүүний бүрэн эрхийн баталгаа, төсөв, хавсран гүйцэтгэж болох ажил, албан тушаал, үйл ажиллагаанд нь хориглох зүйл”-ийн талаар зохицуулсан бөгөөд гишүүдийн цалингийн хувьд 35-р зүйлийн 4-т “*Гишүүний цалин, түүний зөвлөх, туслах, бие төлөөлөгч-туслахын зардал, бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд зайлшгүй шаардлагатай бусад хангамжийг Улсын Их Хурал тогтооно*” гэж заасан байна.

Мөн тус хуулийн 42¹-д Улсын Их Хурлын төсвийн харилцааг дараах байдлаар хуульчилсан байна. Үүнд:

42¹.1. Улсын Их Хурал бие даасан төсөвтэй байна.

42¹.2. Улсын Их Хурлын төсөв нь гишүүд, Байнгын хороод, нам, эвслийн бүлэг, Тамгын газар, Улсын Их Хурлын нийтлэг арга хэмжээний төсвөөс тус тус бүрдэнэ.

42¹.3. Улсын Их Хурлын төсөв нь түүний үйл ажиллагаагаа хэвийн явуулахад хүрэлцэхүйц хэмжээтэй байна.

гэж заасан байх ба УИХ-ын төсвийг Тамгын газар боловсруулж, Байнгын хороод, нам, эвслийн бүлгээс тус тусын саналыг авч байхаар хуульчилсан байна.

Гэвч УИХ-ын гишүүд болон Тамгын газрын ажилтнуудын цалин болон хангамжийн жишгийг тусгайлан зохицуулсан эрх зүйн акт байхгүй байгаагаас хууль тогтоох байгууллага болон түүний ажлын алба нь Засгийн газрын баталсан цалингийн сүлжээг баримталж байна. Өөрөөр хэлбэл, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулинд гишүүдийн цалин хангамжийг Улсын Их Хурал тогтоож, төсвийг Тамгын газар боловсруулахаар заасан ч гишүүдийн цалин бусад хангамжийн хэмжээг төсөвлөхдөө Засгийн газраас гаргасан цалингийн сүлжээг үндэслэн тогтоодог практик үйлчилж байгаа учраас гишүүдийн цалин болон бусад хангамжийн хувьд Засгийн газраас шууд хамааралтай байх жишиг тогтож, дээр дурдсан хуулийн заалтууд бүрэн утгаараа хэрэгжиж чадахгүй байгаа байдал ажиглагдаж байна. Энэ асуудал нь УИХ-аас томилогдож, ажлаа тайлагнадаг байгууллагуудад мөн хамаарна.

(УИХТГ-ын Судалгааны төвийн 2009 онд гүйцэтгэсэн “Төсвийн харилцааны зохицуулалт, бусад орнуудын туршлага, хараат бус, бие даасан байгууллагуудын төсвийн харилцаа, өнөөгийн байдал” сэдэвт судалгаа үзнэ үү.)

Иймд, гадаадын зарим орны хувьд /парламентын засаглалтай/ парламентын гишүүний цалин хөлс бусад хангамжийг ямар үндэслэлээр хэрхэн тогтоодог тухай асуудлыг харьцуулан судлав.

Судалгааны хураангуй

Судалгааны зорилго: Гадаад улсын тэр дундаа парламентын засаглалтай орнуудын парламентын гишүүдэд хууль тогтоох, төлөөллийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлсний төлөө олгож буй цалин хөлсний хууль зүйн үндэслэл, хэмжээ, бусад хангамж, урамшуулал болон үүнийг хэрхэн тогтоодог талаарх асуудлыг харьцуулан судлахыг зорив.

Судалгааны хамрах хүрээ: Тус судалгаанд Австрали, ОХУ, Энэтхэг, Шинэ Зеланд, АНУ, Их Британи, Канад, Финланд, Грек, Япон зэрэг парламентын засаглалтай болон засаглалын холимог системтэй орнуудын холбогдох мэдээллийг, олдсон хэмжээнд нь харьцуулан судлав.

Жич: Захиалагчаас ирүүлсэн хүсэлтийн дагуу Парламентын гишүүд болон Парламентын Ажлын алба /Тамгын газар/-ны ажилтнуудын цалин хөлс, хангамж болон бусад зардал, төсөвтэй холбоотой асуудлаар бусад орны туршлагыг харьцуулан судлах зорилготой байсан боловч мэдээллийн хомс байдлаас шалтгаалан парламентын гишүүдийн цалин, хангамжийн эрх зүйн зохицуулалттай холбоотой асуудлыг түлхүү судалж, ОХУ-ын Төрийн Думын Ажлын албаны ажилтнуудын цалин, хангамжтай холбоотой мэдээллийг судалгааны тайланд дэлгэрэнгүй байдлаар тусгав.

Судалгааны үр дүн: Судалгаанд хамруулсан 10 орноос засаглалын холимог системтэй-1 (ОХУ), ерөнхийлөгчийн засаглалтай-1 (АНУ), парламентын засаглалтай-8 орон байна. Дээрх орнуудаас ОХУ-аас бусад улсууд нь парламентын гишүүний цалин хөлс болон урамшуулал, хангамж, тэтгэврийн аливаа харилцааг парламентаас баталсан бие даасан хууль тогтоомж /хууль түүнд нийцүүлэн гарсан бусад журам/-оор, парламентаас жил бүр батлан гаргадаг тогтоол, мөн парламентаас баталсан хуулийн дагуу байгуулагдсан хараат бус бие даасан байгууллагууд болон Парламентын Хороогоор тухайн асуудлыг хэлэлцэн шийдвэрлэдэг байна.

Тухайлбал, Австрали улсын хувьд анхны Үндсэн хуулиараа парламентын гишүүний цалингийн түвшинг тогтоосон байх ба үндсэн хуульд нийцүүлэн гаргасан бие даасан хуулиар орчин цагт нийцсэн цалин хөлс, тэтгэвэр, хангамж, хөнгөлөлт урамшууллыг “Парламентын гишүүний цалин хөлсний тухай” хуулиар байгуулагдсан Төрийн байгууллага нь тогтоож, мужуудын парламентын гишүүний цалинг тухайн муж улсын хуулиар тогтоодог байна.

Мөн Парламентын гишүүний цалин хөлс холбогдох бусад хангамж, урамшууллыг бие даасан хуулиар тогтоодог улс байна. Тухайлбал Энэтхэг улс “Парламентын гишүүний цалин хөлсний тухай хууль”-аар тогтоодог.

Зарим орнуудын хувьд Парламентын тогтоолоор тухай тухайн жилдээ тогтоодог практик байна. Жишээ нь, Шинэ Зеланд улс нь парламентаас жил бүр “Парламентын гишүүний цалин хөлс бусад хангамжийн тухай тогтоол”-ыг Үндсэн хууль, Иргэний хууль болон бусад холбогдох хуульд нийцүүлэн жил бүр шинэчлэн тогтоодог.

Зарим орнуудын хувьд энэ асуудлыг хариуцсан тусгай хороо парламентын бүтцэд байдаг байна. Жишээ нь, АНУ нь Ерөнхийлөгчийн засаглалтай боловч Парламентын танхимын гишүүдийн цалин хөлс, хангамж урамшуулал болон хууль тогтоох үйл ажиллагааны зардлыг Нэгдсэн улсын Кодод заасны дагуу Парламентын хорооноос тогтоодог. Өмнө нь бидний гүйцэтгэсэн хэд хэдэн судалгаанаас үзэхэд, АНУ-ын Конгресс нь төсөв боловсруулах, хянах, батлах процесст Засгийн газраас аль болох хараат бус, бие даасан байдлаар оролцож Төсвийн шинжилгээний алба болон Судалгааны алба зэрэг мэргэшсэн алба, тусгай хороодоороо дамжуулан төсөвт дүн шинжилгээ хийж, хяналт тавьдаг байна.

Судалгаанд хамрагдсан орнуудаас парламентын гишүүд болон парламент дахь зарим албан тушаалтны цалинг гүйцэтгэх засаглалын тэргүүний шийдвэрээр Засгийн газрын сайд нарын цалинг жишиг болгон тогтоодог улс нь ОХУ юм. Манай улсын хувьд парламентын гишүүний цалин хөлстэй холбоотой аливаа харилцааг зохицуулж байгаа практик нь ерөнхийдөө ОХУ-тай төстэй байгаа тул парламентын гишүүд болон Ажлын албаны ажилтнуудын цалин хөлс, хангамжийн талаарх мэдээллийг дэлгэрэнгүй байдлаар тусгасан болно.

Дүгнэж хэлэхэд, парламентын гишүүд бүрэн эрхээ шударгаар хэрэгжүүлэх, парламентын мэргэшсэн ажлын албаны ажилтнууд өндөр ур чадвартай байж тогтвор суурьшилтай ажиллах эсэх нь эцсийн дүндээ цалин хангамж, эдийн засгийн баталгаанаас хамаарах бөгөөд үүнийг Монгол Улс хуульчлан тогтоосон боловч практикт хэрэгжүүлж буй арга механизм нь тодорхойгүйгээс хууль тогтоох, хянах, шүүх эрх мэдлийн байгууллагууд Засгийн газраас хараат нөхцөлд ажиллаж байна гэж хэлж болохоор байна.

Лавлагаа болгож судалгаанд авагдсан орнуудын эдийн засгийн ерөнхий чадавхийг илэрхийлж буй 1 хүнд ногдох ДНБ-ий хэмжээ болон парламентын гишүүдийн цалин, зарим зардлын хэмжээ зэргийг хүснэгтээр харуулав.

ХАВСРАЛТ.

Хавсралт хүснэгт 1: Судалгаанд хамрагдсан улс орны гишүүдийн жилийн үндсэн цалинг ДНБ-д харьцуулсан үзүүлэлт /ам.доллар/жилээр/

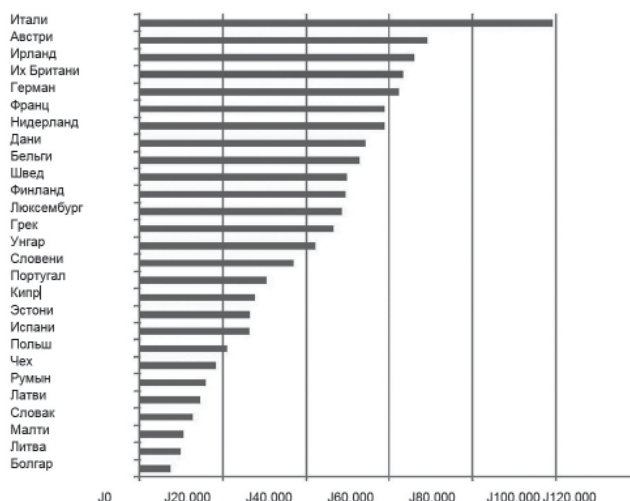
Улс орон	Гишүүдийн үндсэн цалин /жилийн/	ДНБ 1 хүн ногдох
Австрали	195,130 \$	44,073
ОХУ	19,278 \$	18,670
Энэтхэг	24,960 \$	4,060
Шинэ Зеланд	144,600 \$	30,803
АНУ	174,000 \$	51,248
Их Британи	106,798 \$	37,501
Канад	160,200 \$	43,593
Финланд	103,144 \$	37,012
Грек	72,643 \$	23,930
Япон	166 736 \$	37,525
Монгол	9,142 \$	6,134

Тайлбар: Харьцуулсан хүснэгт дэх улс орны парламентын гишүүдийн цалингийн мэдээлэл нь ямар нэгэн нэмэгдэлгүй зөвхөн үндсэн цалинг жилээр нь харьцуулсан болно. урамшуулал болон нэмэгдэл, мөн хавсран гүйцэтгэдэг албан тушаалын нэмэгдэл цалин зэрэг нь ороогүй болно. Хэрэв тэр бүгдийг оруулсан дүнг харьцуулбал манай улстай харьцуулахад бэрх болох юм.

Хавсралт хүснэгт 2: Парламентын гишүүдийн сар бүрийн цалин болон Европын орнууд дахь байрны нэг хоногийн зардал /еврогээр/

	Итали	Герман	Франц	Швед	Их Британи	Испани	Португал
Сар бүрийн цалин	11,703	7,700	6,935	6,721	6,430	3,670	3,620
Нэг хоногийн зардал	4,003	4,100	165	927	2,000	950	1,100

Хавсралт 3: Европын холбооны Парламентын гишүүдийн цалингийн харьцуулалт (2007-08) жилээр/фунт стерлинг

СУДАЛГААНЫ ҮНДСЭН ТАЙЛАН

АВСТРАЛИ

Хууль зүйн үндэслэл: Австралийн Хамтын Нөхөрлөлийн Орнуудын хувьд Парламентын гишүүний цалин болон бусад, хангамж, аливаа урамшууллыг зохицуулахын тулд тус улсын Парламентаас Үндсэн хууль, Цалин хангамжийн тухай хууль, Парламентын гишүүний хөнгөлөлт хангамжийн тухай хууль, Парламентын гишүүний өндөр насны тэтгэврийн тухай хууль, Парламентын гишүүний хандивын тэтгэврийн тухай хууль, Парламентын гишүүний аялалын хангамжийн тухай хууль, Парламентын гишүүний бүрэн эрхийн тухай хууль, Парламентын гишүүний тухай хууль зэрэг тусгайлсан¹¹⁶ хууль батлан гаргасан байна. Түүнчлэн үндсэн хууль болон эдгээр хуульд нийцүүлэн муж бүр өөрийн нутаг дэвсгэрт хүчин төгөлдөр үйлчлэх хуулийг батлан хэрэгжүүлдэг байна. Иймд хуулиудад гишүүний цалин төлбөрийн тухай хэрхэн хуульчилсаныг авч үзье.

¹¹⁶"Parliamentary Salaries and Superannuation Act 1968", "Remuneration and Allowances Act 1990", "Parliamentary Allowances Act 1952", "Parliamentary Superannuation Act 2004", "Parliamentary Contributory Superannuation Act 1948", "Parliamentary Entitlements Act 1990", "Ministers of State Act 1952", "Members of Parliament (Life Gold Pass) Act 2002", "Members of Parliament (Staff) Act 1984"

Үндсэн хуулийн 48-р зүйлд Парламентын гишүүний төлбөрийг:

“Парламентаас өөрөөр тогтоох хүртэл Сенат болон Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүн бүрд түүнийг парламентад суудал авсан өдрөөс эхлэн жилд 400 паундын /round/ хангамж тооцож олгоно”

гэж заасан бөгөөд энэхүү заалтыг Парламентын гишүүдийн үндсэн цалинг тодорхойлох хууль тогтоомж батлах зорилгоор 1901 оноос хойш баталсан байна.

1990 онд Парламентаас “Цалин хангамжийн тухай хууль” баталсан бөгөөд үүгээр парламентын гишүүний цалин болон бусад хангамжийн хэмжээг “Цалин хөлсний шүүн таслах комисс” тогтоож өгөхөөр тусгасан байна.

Энэ хуулийн 2-р бүлгийн 8-р зүйлээр цалин хангамжийг “Орлогын Нэгдсэн Сан”-аас төлж байхаар зохицуулсан байна. Мөн тус хуулиар хуулийн хэрэгжилтийг үр дүнтэй байлгахад зайлшгүй шаардлагатай журам боловсруулахыг Амбан захирагчид зөвшөөрөл олгосон байна. Үүний дагуу “Цалин хөлс, хангамжийн тухай журам” боловсруулсан бөгөөд энэ журам одоог хүртэл хүчин төгөлдөр үйлчилж байна.

Түүнчлэн Хамтын Нөхөрлөлийн хэмжээнд 1973 онд “Remuneration Tribunal Act” буюу “Цалин хөлсний шүүн таслах комиссийн тухай” хуулиар “Цалин урамшууллын шүүн таслах комисс” гэж бие даасан хууль ёсны байгууллага байгуулагдсан байна.

Тус байгууллагаас:

Австралийн парламентын гишүүдийн үндсэн цалинг 2013 оны 7-р сарын 1-ээс эхлэн **жилд 195,130 доллар** байхаар шийдвэрлэсэн байна.¹¹⁷

Түүнчлэн тус байгууллагаас Парламентын гишүүний “Нийт цалин урамшуулал”-ыг дараах байдлаар тодорхойлсон. Үүнд:

- Бүх Сенатор болон Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийн үндсэн цалин
- 1999 оны 12 сараас эхлэн олгож байгаа нэмэлт цалин. Парламентын гишүүдийн хэрэгжүүлж буй нэмэлт чиг үүрэгтэй холбогдуулан үндсэн цалингийн хэмжээнээс хувиан олгож буй цалингийн нэмэгдэл
- Хуулиар тогтоосон бусад хангамж хөнгөлөлтүүд:
  - гадаад дотоод аялал
  - сонгуульт ажлын
  - офисын зардал
  - бусад

Илүү нарийвчлан харуулах зорилгоор Виктория мужаас Үндсэн хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэн баталсан “Парламентын гишүүний цалин тэтгэврийн тухай хууль” -ийг сонгон холбогдох заалтуудыг хүргэж байна.

Австралийн Хамтын Нөхөрлөлийн орны Виктория муж

“Парламентын гишүүний цалин тэтгэврийн тухай хууль” нь 1968 онд батлагдан 2007 оны 8 сард нэмэлт өөрчлөлт орсон бөгөөд тус хуулийн 2-р бүлэгт гишүүдийн цалин болон хангамжийн тухай дараах байдлаар заасан байна.

¹¹⁷http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp1314/Parl-BaseSalary

1-р бүлэг. Нийтлэг үндэслэл
 3-р зүйл. Тодорхойлолт. **Үндсэн цалин** гэдэг нь Хамтын нөхөрлөлийн хуулиар Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүнд цалин хэлбэрээр тогтмол олгодог жилийн мөнгөн хангамжийг хэлэх ба **\$ 5733-аас** багагүй байна.

гэж заасан бөгөөд тус хуулийн “Парламентын гишүүний цалин ба хангамж” гэсэн 2-р дугаар бүлгээр цалин болон хангамжийн төрөл, цалинг хэрхэн тооцох зэргийг дараах байдлаар хуульчлан тогтоосон байна. Үүнд:

6-р зүйл: Цалин болон хангамж

- (1) Парламентын гишүүн нь дараах цалин хангамж авах эрхтэй:
  - (a) Үндсэн цалингийн түвшинээр бодож тухайн жилд авах цалин
  - (b) Доорх хүснэгтийн эхний эгнээнд заасан албан тушаал хашиж байгаа бол тухайн хүснэгтийн 2 болон 3 дахь эгнээнд заасан үндсэн цалингийн хувиар тооцож нэмэлт цалин болон зардлын хангамж (хэрэв байвал) авна.
  - (c) Орон сууцны, аялалын, сонгуулийн тойрогт ажиллах болон сонгуульт ажлын гэсэн нэмэгдлүүдийг тогтсон түвшин болон холбогдох журмын дагуу авна.
- (2) Ийм нэмэгдэл цалин эсвэл мөнгөн хангамжийн хэмжээг ойрын бүхэл доллараар бодож тооцно.

гэж заасан ба Нэмэгдэл цалин авах эрх бүхий албан тушаалтан болоод ямар хэмжээгээр авах зэргийг хуулийн 6.3 заалтад заасан доорх хүснэгтээс үзнэ үү.

Цалингийн нэмэгдлийн хүснэгт

Тайлбар: 1.b-д зааснаар парламентын гишүүн доорх нэмэлт чиг үүрэг хэрэгжүүлж байгаа бол хуульд заасан үндсэн цалингаас доор дурдсан хувиар нэмэлт цалин авна

Гишүүний давхар хэрэгжүүлж буй чиг үүрэг	Нэмэлт цалин	Хангамжийн зардал
	жил бүрийн суурь цалингаас хувилна	жил бүрийн суурь цалингаас хувилна
Мужийн амбан /гүйцэтгэх засаглалын тэргүүн/	100	42
Мужийн амбаны орлогч	85	21
Any other responsible Minister of the Crown	75	18
Сөрөг хүчний дарга	75	18
Дээд танхимын спикер	65	11
Доод танхимын спикер	65	11
Дээд танхимын байнгын хороон дарга	20	-
Доод танхимын байнгын хороон дарга	20	-
Сөрөг хүчний даргын орлогч	32	6
Дээд танхимын сөрөг хүчний дарга	32	6
Доод танхим дахь гурав дахь хүчний дарга	32	6
Парламентын нарийн бичгийн дарга ^{118*}	32	6
Төрийн төлбөр тооцоо, үнэлгээний хорооны дарга	20	-
Доод танхимын дэг сахиулагч	18	-

¹¹⁸Уест Министрийн тогтолцоо бүхий улс орны хувьд парламентын гишүүдээс Ерөнхий сайдад дэмжлэг үзүүлэх нэмэлт чиг үүрэг хүлээдэг ба түүнийг Parliamentary secretary хэмээн нэрлэдэг байна.

Дээд танхимын сөрөг хүчний даргын орлогч	18	-
Дээд танхимын гуравдагч намын дарга	18	-
Парламентын нарийн бичгийн дарга	15	-
Хууль тогтоомжийн хяналтын хороон дарга	15	-
Дээд танхимын гуравдагч намын орлогч дарга	14	-
Танхимын болон Сөрөг хүчин, Танхим дахь намуудын дэг сахиулагчид	11	-
Парламентын хороодын тухай хуульд заасан байнгын хороодын дарга нар	10	-
Байнгын хороодын даргын шийдвэрээр байгуулагдсан түр хороодын дарга нар	5	-
Төрийн төлбөр тооцоо, үнэлгээний хороо болон Хууль тогтоомжийн хяналтын хорооны орлогч дарга нар	4	-
Дээд танхим дахь гуравдагч хүчний дэг сахиулагч	4	-
Сөрөг хүчин болон гуравдагч хүчний нарийн бичгийн дарга	4	-

Хуулийн 2-р бүлгийн 7-р зүйлд дээр заасан цалин болон нэмэгдэл цалинг хэрхэн тооцох тухайд дараах зохицуулалт хийсэн байна. Үүнд:

7-р зүйл. Цалин хангамжийг тооцох тухай

(1) Зөвлөл буюу Хурлын гишүүний өмнөх бүлэгт заасны дагуу эрх олгосон цалинг тооцохдоо тухайн албан тушаалд сонгогдсон сонгуульд оролцсон өдрийг оролцуулан эсвэл дахин сонгуулиар сонгогдсон бол сонгуульд оролцсон өдрийг үл оролцуулж тухайн сонгуульд сонгогдсоныг зарласан өдрийг оролцуулж тооцож эхэлнэ.

Зөвлөлийн гишүүн албан тушаал хаших хугацаа эхлэхээс өмнө болсон сонгуулиар сонгогдсон бол цалинг тухайн алба хаших хугацаа эхлэх өдрийг оролцуулан түүнээс хойш тооцож эхэлнэ.

(2) Энэ хуулийн 7-р зүйлийн (3) болон (4) дэх заалтад заасны дагуу Зөвлөл буюу Хуралд ажиллах сонгуульд хугацаа дууссан эсвэл Зөвлөл буюу Хурал тарахын өмнө Зөвлөл буюу Хурлын гишүүн байсан хүний хувьд 6-р зүйлд заасан цалин хангамжийг дараагийн хугацаат болон ерөнхий сонгуульд оролцож албан тушаалд томилогдсон өдрийг хүртэл тооцож олгох ба томилогдсон өдрийг оруулахгүй.

(2А) Энэ хуулийн 7-р зүйлийн (3) болон (4)-т заасны дагуу, Заалт (2)-т зааснаас бусад тохиолдолд 6-р зүйлд заасан цалинг тухайн хүн гишүүн байхаа болих өдөр хүртэл тооцож олгоно.

(3) Хатан хааны албанд эсвэл Парламентад алба хашиж буй хүнд олгох аливаа цалин төлбөрийг тухайн албанд томилогдсон өдрийг оролцуулан тооцож эхлэх ба тухайн албыг хашихаа болих өдрийг оролцуулан тухайн өдрийг хүртэл тооцно.

(4) Хурал тарахаас өмнө Сөрөг хүчний Дарга /лидер/ буюу Орлогч дарга, Хурлын гуравдагч намын Дарга, Зөвлөлийн Сөрөг хүчний Дарга, Засгийн газрын Парламентын нарийн бичгийн албан тушаал хашиж байсан хүний өмнөх зүйлд заасан цалинг бодохдоо Хурлын дараагийн сонгуульд оролцон албанд томилогдох өдрийг оруулалгүйгээр тухайн өдрийг хүртэл өмнөх албан тушаалаа үргэлжлүүлэн хашсанд тооцно.

(5) энэ хуулийн 7-р зүйлийн (2) –т заасны дагуу Хатан хааны сайд эсвэл Дээд болон Доод танхимын даргын алба хашиж байсан хүний цалинг тооцохдоо тухайн хүн Сайд эсвэл Зөвлөл буюу Хурлын даргын албыг хашиж байгаа эсвэл хашиж байгаад тооцогдож буй хугацаанд тухайн албыг хашиж байгаа бөгөөд гишүүн гэж тооцогдоно.

ОХУ

ОХУ-ын Холбооны хурал нь дээд танхим буюу Холбооны Зөвлөл, доод танхим буюу Төрийн Дум гэсэн 2 танхимтай бөгөөд тус парламентын гишүүдийн цалин хөлсийг “Оросын Холбооны Улсын Холбооны Хурлын гишүүн болон Төрийн Думын төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль”¹¹⁹ -иар зохицуулсан байна. Үүнээс Төрийн Думын гишүүд болон удирдах албан тушаалтнуудын цалинг хэрхэн тогтоосон тухай доор оруулав. Тус хуулинд зааснаар:

- **Парламентын энгийн гишүүний цалингийн хэмжээ**

27.1. ОХУ-ын Холбооны Хурлын Холбооны Зөвлөлийн гишүүд, Төрийн Думын төлөөлөгчдийн даргаас бусад парламентын гишүүний сар бүрийн цалин болон сар бүрийн мөнгөн урамшууллын хэмжээ албан тушаалаас үл хамааран Холбооны сайд нарт тогтоосон цалинтай ижил хэмжээтэй байна.

гэж заасан бөгөөд энэ нь даргаас бусад Парламентын аль ч танхимын гишүүний цалин Холбооны сайдын цалинтай ижил байна. Тэгвэл хуулийн энэ заалттай холбоотойгоор 2013 оны 9 сарын 30-ны өдөр ОХУ-ын Ерөнхийлөгчийн 742 тоот тогтоол¹²⁰ гарсан бөгөөд тус тогтоолд гишүүдийн 2013 болон 2014 оны цалингийн хэмжээг 64 хувиар өсгөн тогтоосон ба хэмжээг доор үзүүлэв.

2013 оны гишүүдийн үндсэн цалин /сараар/	2014 оны гишүүдийн үндсэн цалин /сараар/
51,823 руб	81,513 руб
Өсөлтийн хувь 64 хувь	

Хүснэгтээр үзүүлсэн парламентын гишүүдийн 2013-2014 оны цалингийн өсөлтийг графикаар үзүүлбэл:

- **Парламентын даргын цалингийн хэмжээ**

27.2. Холбооны Зөвлөлийн болон Төрийн Думын даргын сар бүрийн үндсэн цалингийн хэмжээ нь ОХУ-ны Ерөнхий сайдын сар бүрийн цалинтай ижил байхаар тогтоов.

гэж заасан байх ба цалингийн тоон утга судалгааны мэдээллийг хайхад олдсонгүй.

¹¹⁹ФЗ О статусе члена Совета Федерации и статусе депутата Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации

¹²⁰<http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d4929f68dd2c49ef87.pdf>

• **Парламентын ажлын албаны албан хаагчдын цалингийн хэмжээ**

Үүнийг ОХУ-ын Ерөнхийлөгчийн “Төрийн албан хаагчдын цалин хөлсний тухай”¹²¹ зарлигаар тогтоосон бөгөөд Парламентын гишүүдийн ажлын албаны албан хаагчдын цалингийн хэмжээг 3-р хүснэгтээр тогтоосныг доор оруулав.

**ОХУ-ын Төрийн албан хаагчдын цалин хөлсний тухай
Ерөнхийлөгчийн зарлиг¹²²**

“ОХУ-ын төрийн албаны тухай” хуулийн дагуу тогтоох нь:

1. Төрийн албан хаагч болон түүнтэй адилтгах албан тушаалтны сарын цалин (цаашид - албан тушаалтны цалин) ба сар бүрийн мөнгөн урамшууллын хэмжээг хавсралт №1 дагуу тогтоох

2. ОХУ-ын Ерөнхийлөгч болон Ерөнхий сайдын тушаалын дагуу мөн энэ тушаалын 1-р хэсгийг харгалзан албан тушаалтны сар бүрийн мөнгөн урамшууллыг цалингийн нэмэгдэлгүй хэсгээс тооцож гаргах.

Сар бүрийн мөнгөн урамшуулал ОХУ-ын нутаг дэвсгэрээс гадна орших улсын байгууллагын албан хаагчид олгогдохгүй.

**Хавсралт хүснэгт 4: ОХУ-ын Төрийн Думын ажлын албаны албан
хаагчдын цалин ба сар бүрийн мөнгөн урамшуулал**

Албан тушаалын нэр	Үндсэн цалин (сар бүр/рублээр)	Мөнгөн урамшуулал
ТД-ын Тамгын газрын дарга	6300	12,8
ТД-ын Тамгын газрын даргын Нэгдүгээр орлогч	6250	10,5
ТД-ын даргын Ажлын албаны дарга	6250	10,5
ТД-ын Тамгын газрын даргын орлогч	5650	10,5
ТД-ын Хэрэг эрхлэх газрын дарга	5300	10,5
ТД-ын даргын Нэгдүгээр орлогчийн Ажлын албаны дарга	5300	10,5
ТД-ын даргын Ажлын албаны даргын орлогч	5300	10,5
ТД-ын даргын Ажлын албаны даргын орлогч - ТД-ын Зөвлөлийн албаны дарга	5300	10,5
ТД-ын Хэрэг эрхлэх газрын даргын орлогч	5100	6
ТД-ын даргын туслах	5100	6
ТД-ын даргын зөвлөх	5100	6
ТД дахь фракцын Ажлын албаны дарга	6325	5
ТД-ын Байнгын хорооны ажлын албаны дарга	5000	5
ТД-ын Комиссын ажлын албаны дарга	5000	5
ТД-ын Орлогч даргын ажлын албаны дарга	4800	6
ТД-ын Тамгын газрын даргын ажлын албаны дарга	4700	5
ТД-ын Нэгдүгээр орлогч даргын ажлын албаны орлогч дарга	4700	5
ТД-ын даргын ажлын албаны референт	4700	5
ТД-ын Зөвлөлийн Албаны даргын орлогч	4700	5
ТД-ын даргын Ажлын албаны хэлтсийн дарга	4700	4
ТД дахь фракцын Ажлын албаны даргын Орлогч дарга	5946	4
ТД-ын Байнгын хорооны ажлын албаны даргын Орлогч дарга	4500	3,5

¹²¹“О денежном содержании федеральных государственных гражданских служащих” N 79-ФЗ

¹²²Указ Президента РФ от 25 июля 2006 г. N 763“О денежном содержании федеральных государственных гражданских служащих”, Приложение N 1, Раздел 3. Должностные оклады и ежемесячное денежное поощрение федеральных государственных гражданских служащих Аппарата Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации

ТД-ын Комиссын ажлын албаны даргын Орлогч дарга	4500	3,5
ТД-ын Тамгын газрын даргын Ажлын албаны Орлогч дарга	4500	3,5
ТД-ын Даргын ажлын албаны Хэлтсийн даргын Орлогч	4500	3,5
Хэрэг эрхлэх газрын Хэлтсийн даргын орлогч	4500	3,5
ТД-ын Даргын Нэгдүгээр Орлогч даргын туслах	4400	4
ТД-ын Даргын Нэгдүгээр Орлогч даргын зөвлөх	4400	4
ТД-ын Орлогч даргын туслах	4400	3,5
ТД-ын Орлогч даргын зөвлөх	4400	3,5
Ерөнхий зөвлөх	4300	3,5
Удирдах зөвлөх	4250	3
ТД дэх Фракцын ажлын албаны ахлах референт	5250	3
Зөвлөх /Советник/	4150	3
1 зэргийн ахлах мэргэжилтэн	4000	3
2 зэргийн ахлах мэргэжилтэн	3950	3
ТД дэх Фракцын ажлын албаны Удирдах референт	4997	2,5
Ахлах зөвлөгч /Консультант/	3900	2,5
ТД дэх Фракцын ажлын албаны Ахлах референт	4681	2,5
Ахлах зөвлөгч /Консультант/	3650	2,5
ТД-ын гишүүний туслах	3600	2,5
Зөвлөгч /Консультант/	3500	2,5
1 зэргийн удирдах мэргэжилтэн	3400	2,5
2 зэргийн удирдах мэргэжилтэн	3350	2,5
3 зэргийн удирдах мэргэжилтэн	3300	2,5
ТД дэх Франкцийн ажлын албаны Референт	3542	2,5
1 зэргийн ахлах мэргэжилтэн	2600	2,5
2 зэргийн ахлах мэргэжилтэн	2550	2,5
3 зэргийн ахлах мэргэжилтэн	2500	2,5
1 зэргийн мэргэжилтэн	2200	2,5

хүснэгт дэх албан хаагчдын сар бүрийн үндсэн цалингийн хэмжээг 2006 онд тогтоосон бөгөөд үндсэн цалин дээр нэмэх нь үндсэн цалинд хувиран олгох мөнгөн урамшуулал түүн дээр нэмэн хуульд заасан дараах төрлийн нэмэгдлүүдийг тооцон олгодог байна. Үүнд:

- а) Төрийн албанд ажилласан жилийн нэмэгдэл буюу удаан жилийн нэмэгдэл:
  - 1-5 жил - 10 хувь
  - 5-10 жил - 15 хувь
  - 10-15 жил - 20 хувь
  - 15-аас дээш жил – 30 хувь
- б) Төрийн албаны онцгой нөхцөлийн нэмэгдэл сар 200 хувь хүртэлх нэмэгдэл
- в) Төрийн нууцтай холбоотой ажилладаг албан тушаалтанд сар бүр тодорхой хувиар тооцон нэмэгдэл олгоно.
- д) Албан тушаалын чиг үүргийн дагуу онц чухал буюу хүнд үүрэг даалгавар гүйцэтгэсний урамшуулал олгох бөгөөд дээд хэмжээг хязгаарлаагүй байна
- е) Мөнгөн урамшуулал
- ф) Амралтын мөнгө болон материаллаг тусалцаа зэргийг Төрийн албаны хөдөлмөрийн хөлсний сангаас олгохоор зохицуулсан байна.

ЭНЭТХЭГ

Эрх зүйн орчин: Энэтхэг улсын хувьд Үндсэн хуулиас гадна 1954 онд баталж 2010 оны 12 сард нэмэлт өөрчлөлт оруулсан Парламентын гишүүний цалин, тэтгэвэр хангамжийн тухай хууль¹²³ болон тус хуульд нийцүүлэн гаргасан холбогдох дүрэм журам¹²⁴ бүхий багц эрх зүйн зохицуулалтаар парламентын гишүүний цалин болон бусад хангамж, тэтгэврийг зохицуулдаг байна.

Холбогдох журам гэдэгт Парламентын гишүүний цалин, тэтгэвэр хангамжийн тухай хуульд нийцүүлэн гаргасан дараах журам багтана. Үүнд:

- Парламентын гишүүний аялалын болон өдөр тутмын хангамжийн тухай журам, 1957,
- Парламентын гишүүний орон сууцны болон телефоны хөнгөлөлтийн журам, 1956,
- Парламентын гишүүний эрүүл мэндийн хөнгөлөлтийн журам, 1959,
- Парламентын гишүүний гадаад аялалын хангамжийн журам, 1960,
- Парламентын гишүүний хэвлэл захиалгын хангамжийн журам, 1986,
- Парламентын гишүүний худалдан авалт болон тээвэрлэлтэд зориулсан зээлийн журам, 1986,
- Парламентын гишүүний офисын зардлын хангамжийн журам, 1988

Парламентын гишүүний үндсэн цалингийн хэмжээ болон өдөр тутам авах хангамжийг хуулиар шууд тогтоосон бөгөөд бусад төрлийн мөнгөн хангамж болон хөнгөлөлтийг журмаар тогтоосон. Парламентын гишүүний цалин, тэтгэвэр хангамжийн тухай хуулийн 3-р зүйлд:

3-р зүйл: Цалин ба Өдөр тутмын хангамж

*Парламентын гишүүн албан тушаал хашиж байгаа нийт хугацааны турш /Энэ хуультай холбогдох бусад журмын дагуу/ Мөнсөм (сар) тутамд **Тавин мянган рупи**-ийн цалин авах эрхтэй ба Албан байранд үүрэг гүйцэтгэсэн хугацааны өдөр тутамд **Хоёр мянган рупи**-ийн хангамж авах эрхтэй.*

Энэ зорилгоор Доод танхимын эсвэл Дээд танхимын нарийн бичиг тухайн танхимийн хуралдааны бүх өдөр /гарын үсэг зурах шаардлагагүй баярын өдрүүдээс бусад/ хөтлөн явуулдаг бүртгэлд гарын үсэг зураагүй тохиолдолд гишүүн дээр өгүүлсэн хангамжийг авахгүй.

Энэ зүйлд заасан цалингийн хэмжээг 2010 оны 5 дугаар сарын 18-ны өдрөөс эхлэн мөрдөж эхэлнэ.

гэж заасан байна.

Тус заалтын дагуу Энэтхэгийн парламентын гишүүн сар бүр 50,000 рупи буюу (1,110 доллартай тэнцэх) цалин авах ба үүн дээр нэмээд өдөр тутмын хангамж болох нэг өдрийн 2000 рупи авах бөгөөд энэ нь ажлын өдөртөө үржүүлбэл нэг сарын цалинтайгаа тэнцэх хэмжээний өдөр тутмын хангамжийг сар бүр нэмж авдаг байна.

Түүнчлэн дээр нэр дурдсан 7 журамд зааснаар бүрэн эрхийнхээ хүрээнд гадаад болон дотоод аялал, унааны хангамж, аялалын бүх төрлийн тээврийн хэрэгслийн хөнгөлөлт ба хангамж, орон байр, телефон утас, шуудан холбоо, хэвлэл захиалга, эрүүл мэнд, хөнгөлөлттэй зээл, офисын өдөр бүрийн зардлын хангамж тус тус авч холбогдох хөнгөлөлтүүдийг эдэлдэг нь үндсэн цалингийн хэмжээнээс давсан байдаг байна.

¹²³Salary, allowances and pension of members of parliament act, 1954

¹²⁴The salary, allowances and pension of members of parliament act, 1954 and the rules made thereunder

Түүнчлэн “**Парламентын албан тушаалтны цалин болон хангамж**”-ийн тухай хууль болон тус хуультай холбоотой 6 журмаар Парламентын Танхимуудын Дарга болон Дэд дарга нарын цалин хөлс болон бусад хөнгөлөлт, хангамжийн зохицуулсан байна.

Энэтхэг улсын Парламентын ажлын албаны албан хаагчдын хувьд мөнд адил цалин бөгөөд хөнгөлөлт, хангамжийг бие даасан хууль болон түүнд холбогдох 5 төрлийн журмаар¹²⁵ зохицуулсан байна. Үүнд:

1. Парламентын албан тушаалтны цалин хөлсний тухай хууль, 1953,
2. Парламентын албан тушаалтны аялалын болон өдөр тутмын хангамжийн тухай дүрэм, 1956,
3. Парламентын албан тушаалтны машины зээлийн дүрэм, 1953,
4. Парламентын албан тушаалтны гэр бүлийн хэрэгцээнд зориулсан түрээс, 1974,
5. Парламентын албан тушаалтны эрүүл мэндийн хөнгөлөлтийн дүрэм, 1993,
6. Парламентын албан тушаалтны тэтгэвэр, орон сууц, эрүүл мэндийн үйлчилгээ, бусад хангамжийн тухай журам¹²⁶.

Парламентын дээд доод танхимуудын дарга болон дэд дарга нарын цалин хөлс бусад хангамжийн тухай дээрх хуулийг нарийвчлан авч үзвэл:

2-р зүйл. Тодорхойлолт

Энэ хуулинд заасан Парламентын албан тушаалтан гэдэгт дараах албан тушаалтнуудыг ойлгоно. Үүнд: Дээд танхимын Дарга болон Дэд дарга, Доод танхимын Дарга болон Дэд Дарга орно.

гэж заасан бөгөөд тэдгээрийн цалин хөлсний тухайд:

3-р зүйл. Парламентын албан тушаалтны цалин

(1) Дээд танхимын Даргад мөнсөм (сар) тутам Дөчин мянган рупигийн цалин олгоно.

(2) Парламентын албан тушаалтан бүр мөнсөм тутамд цалин авах ба алба хаашан хугацааны өдөр тутамд хангамж авах бөгөөд Парламентын гишүүний цалин, хангамж, тэтгэврийн тухай 1954 оны хуулийн 3-р бүлэг Парламентын гишүүдийн хэсгийн дагуу түвшинг тогтооно. /өдөр тутам 2000 рупи/

(3) Парламентын албан тушаалтан бүр (Дээд танхимын даргаас бусад) дээр дурьдсан хуулийн 8-р бүлэг Парламентын гишүүдийн хэсгийн дагуу Сонгуулийн тойргийн хангамж авах эрхтэй.

байхаар зохицуулсан бол бусад хангамж болоод хөнгөлөлтийн хувьд дараах байдлаар хуульчлан тогтоосон байна. Үүнд:

• Парламентын албан тушаалтны орон байр

3(1) Парламентын албан тушаалтан бүр алба хаших нийт хугацаандаа мөн түүнээс хойш нэг сарын хугацаанд түрээсийн төлбөргүйгээр тохижуулсан орон байраар хангуулах эрхтэй бөгөөд тухайн байрны засвар үйлчилгээтэй холбоотой ямар нэг зардлыг тухайн гишүүнээр төлүүлэхгүй.

(2) Парламентын албан тушаалтан нас барсан тохиолдолд Парламентын гишүүний эзэмшиж байсан тохижуулсан байрыг гэр бүлийн гишүүд хэрэглэх эрхтэй.

¹²⁵The Salaries and allowances of officers of parliament act. 1953

¹²⁶<http://mpa.nic.in/actoff.htm>

(а) Түүний нас барсны дараах нэг сарын хугацаанд Парламентын гишүүний гэр бүл түрээсийн төлбөргүйгээр тохижуулсан орон байраар хангуулах эрхтэй бөгөөд тухайн байрны засвар үйлчилгээтэй холбоотой ямар нэг зардлыг тухайн гишүүний гэр бүлээр төлүүлэхгүй.

(в) Дахин нэг сарын хугацаанд оршин суух бол 11 зүйлд заасны дагуу батлан гаргаж болох журмын дагуу түрээсний төлбөр болон хэрэглээний цахилгаан болон усны төлбөр төлнө.

Тайлбар: Энэ зүйлд заасан Орон байр гэдэгт үйлчлэгчдийн байр, харьяалагдах бусад байшин, цэцэрлэг багтах ба засвар үйлчилгээ гэдэгт тухайн орон нутгийн түрээсийн төлбөр, татвар, цахилгаан усны хэрэглээний зардал орно.

- ***Зарлагын хангамж***

Доод танхимын Даргад мөнсөм тутамд зарлагын хангамж 1000 рупи, Дээд болон доод танхимын дэд даргад мөнсөм тутамд Зарлагын хангамж 500 рупи олгоно.

Энд заасны дагуу 2001 оны 9 дүгээр сарын 17-ны өдрөөс зарлагын хангамжийг:

а. Доод танхимын даргад Сайд нарын Цалин хангамжийн тухайн 1952 оны хуулийн 5-р зүйлд заасны дагуу бусад сайд нартай ижил түвшинд Зарлагын хангамж олгоно.

в. Дээд болон Доод танхимын дэд дарга нарт Сайд нарын Цалин хангамжийн тухайн 1952 оны хуулийн 5-р зүйлд заасны дагуу Мужийн сайд нартай ижил түвшинд Зарлагын хангамж олгоно.

- ***Парламентын албан тушаалтанд олгох аялал болон өдөр тутмын хангамж***

Энэ хуулийн 11-р зүйлд заасны дагуу энэ асуудлаар гаргасан аливаа журмын дагуу Парламентын албан тушаалтан нь:

(а) Өөртөө болон гэр бүлдээ мөн өөрийн болон гэр бүлийн аялалтай холбоотой гарсан аялалд зориулан аялалын хангамж авна:

(i) Өөрийн амьдардаг Дэлигээс гадна орших аль нэг нутаг дэвсгэрт албан үүргээ хэрэгжүүлэхтэй холбоотой аялалын зардал

(ii) Албан тушаалаа хүлээлгэж өгсний дараа Дэлигээс гадна орших нутагтаа буцах зардал

(в) Албан үүргээ биелүүлэхтэй холбоотой далай, газар эсвэл агаараар хийсэн аялалтай холбоотой аялал болон өдөр тутмын зардал

Түүнчлэн 2002 оны Парламентын албан тушаалтан болон Парламентын сөрөг хүчний лидерийн цалин хангамжийн тухай хууль (Нэмэлт өөрчлөлт 2) мөрдөгдөж эхэлснээс хойш Парламентын албан тушаалтан болон түүний гэр бүл цугтаа болон тусдаа аялаж байсан ч Сайд нарын цалин болон хангамжийн тухай 1952 оны хуулийн 6-р зүйлийн 1А-д заасны дагуу Сайд болон түүний гэр бүлд олгох аялалын хангамж болон ижил тооны хоёр талын аялалын эрх олгоно.

Тайлбар: Энэ заалтын Хоёр талын аялал гэдэгт нэг газраас өөр газарт очих болон тэндээс эргэж ирэх аялалыг багтааж ойлгоно.

Хуулийн 6.2-т зааснаар Энэ зүйлд заасан аялалын хангамж нь бэлэн мөнгө буюу түүний оронд үнэгүй албаны тээврийн хэрэгслээр хангаж болно.

- **Парламентын албан тушаалтны эрүүл мэндийн үйлчилгээ**

7. Энэ асуудлаар гаргасан журмын дагуу Парламентын албан тушаалтан болон түүний гэр бүл Засгийн газрын эмнэлэгт үнэ төлбөргүй хэвтэж, эмчилгээ үйлчилгээ авах эрхтэй.

Түүнчлэн, 2002 онд баталсан Парламентын албан тушаалтан болон Парламентын сөрөг хүчний лидерийн цалин хангамжийн тухай хуулийн нэмэлт өөрчлөлт (*Нэмэлт өөрчлөлт 2*) мөрдөгдөж эхэлснээс хойш парламентын гишүүн Доод танхимын даргын албан тушаал хашиж байхдаа нас барсан бол түүний гэр бүлийн хүнд сүүлд авсан цалингийн 50 хувьтай тэнцэх тэтгэврийг танхимын дарга нас барснаас хойш насан туршид олгоно гэж заасан байна.

Түүнчлэн, 1954 оны “Парламентын гишүүдийн цалин, хангамж, тэтгэврийн тухай хууль”-ийн 8А зүйлийн 1А-д заасны дагуу нас барсан Танхимын даргын гэр бүлийн хүн нь үүргээ гүйцэтгэж байхдаа нас барсан Парламентын бусад гишүүдийн гэр бүлийн хүний авдаг тэтгэврийг түүнийг нас барснаас хойших эхний 5 жилийн хугацаанд авахгүй.

Харин, энэ асуудлаар гаргасан журмыг баримтлан тухайн гэр бүлийн хүн үлдсэн амьдралын турш лицензийн төлбөргүйгээр тохижуулаагүй байранд амьдрах эрх эдлэхээр заажээ. Түүнчлэн, дээрх асуудлаар гаргасан журмыг дагуу тухайн гэр бүлийн хүн, насан туршдаа болон Доод танхимын даргын бага насны хүүхдийн эрүүл мэндийн үйлчилгээг үнэ төлбөргүйгээр үйлчлэх үүргийг төр хүлээж байна.

- **Парламентын албан тушаалтны машин худалдаж авах**

Хуульд зааснаар энэ асуудалтай холбоотой гаргасан журмын дагуу тодорхой хэмжээний мөнгөн дүнг эргэн төлөгдөх нөхцөлтэйгээр Парламентын гишүүнд ажил үүргээ гүйцэтгэх зорилгоор авто машин худалдан авахад нь зориулж урьдчилан олгож болно гэж заасан байна.

ШИНЭ ЗЕЛАНД

Шинэ Зеланд улсын хувьд парламентын нэг танхимтай бөгөөд мөн л Уэст Министрийн тогтолцоонд хамаарагдах бөгөөд парламентын гишүүний үндсэн цалин болон бусад нэмэгдэл, тэтгэвэр, хангамжийг тогтоохдоо жил бүр парламентаас **“Парламентын гишүүний цалин хангамжийн тухай тогтоол”**¹²⁷ батлан гаргадаг байна.

Ийнхүү тогтоох хууль зүйн үндэслэл нь тус улсын Үндсэн хууль, Иргэний хууль¹²⁸ болон Цалин, бүрэн эрхийн тухай хуулийн /Remuneration Authority Act 1977¹²⁹/ холбогдох заалтуудад хуульчлан тогтоосон байх бөгөөд Иргэний хуулийн 16-р бүлэгт заасан хавсралт хүснэгтийн дагуу жил бүр тухайн оны эдийн засгийн холбогдох үзүүлэлтүүдээс шалтгаалан гишүүдийн цалинг жил бүр харилцан адилгүй тогтоодог байна.

Тухайлбал, 2011 онд баталсан “Парламентын гишүүний цалин хангамжийн тухай тогтоол”-ыг 2012 оны тогтоолтой харьцуулан үзвэл цалингийн хэмжээ нэмэгдсэн байна.

2012 онд баталсан “Парламентын гишүүний цалин хангамжийн тухай тогтоол” нь 2013 оны 6 сарын 30 хүртэл хүчин төгөлдөр үйлчлэх бөгөөд заасан хугацааны дараа дараа жилийн цалингийн цэс шинэчлэгдэн батлагдана.

¹²⁷Parliamentary Salaries and Allowances Determination

¹²⁸Schedule 1. Salaries payable under section 16, of Civil List Act 1979

¹²⁹<http://www.legislation.govt.nz/act/public/1977/0110/latest/DLM15637.html>

Түүнчлэн гишүүдийн:

- Цалинг тогтоохдоо 1979 онд батлагдсан Иргэний хуулийн 16 дугаар бүлгийн хавсралт 1-ээр тогтоосон үзүүлэлтийг суурь болгох ба
- Хангамжийг тогтоохдоо мөн Иргэний хуулийн 16 дугаар бүлгийн 2 дугаар хавсралтад заасны дагуу тогтоодог байна.

Цалин: Иргэний хуулийн 16-р бүлгийн 1-р хавсралтад заасан нөхцөлийн /журмын/ дагуу ямар ч парламентын гишүүн ямар ч үед, ямар ч тохиолдолд 1-ээс өөр цалин олгогдохгүй. Хэрэв гишүүн нь 2, эсхүл түүнээс олон байгууллагад ажилладаг бол гишүүнд тухайн байгууллагын хамгийн өндөр цалинг олгоно. Цалингийн хэмжээг доор хүснэгтээр оруулав.

Тэтгэмж буюу нэмэгдэл цалин: Иргэний хуулийн 20А-д заасан журмын дагуу тодорхойлсон албан хэрэгцээний шаардлага болон парламентын ажил үүргийн дагуу үүсэн бий болж байгаа зардлыг хүлээн авагчид нөхөн төлөх зорилготойгоор олгож буй төлбөрийн тэтгэмж гэнэ. Өөрөөр хэлбэл парламентын гишүүн өөрийн хууль тогтоох, төлөөллийн чиг үүрэгтэй дараах албан тушаал хавсран гүйцэтгэж байвал дараах нэмэгдэл цалин авна.

Гишүүний хангамж нь “Парламентын гишүүний цалин хангамжийн тухай тогтоол” болон Иргэний хуулийн 16-р бүлгийн 2 дугаар хавсралтад зааснаар дараах хэмжээтэй байна. Үүнд:

Ерөнхий сайд	21,600 доллар жилд
Спикер	20,200 доллар жилд
Парламентын бусад гишүүн бүрт	16,200 доллар жилд

Тус судалгаанд 2012 оны “Парламентын гишүүний цалин хангамжийн тухай тогтоол”¹³⁰ болон түүнд тусгагдсан үндсэн цалин болон нэмэлт чиг үүрэгтэй холбоотой цалингийн нэмэгдлийн хувь хэмжээг жишээ болгон дор оруулав. Өөрөөр хэлбэл, парламентын гишүүн нь хүснэгтэд дурдсан албан тушаалыг хавсарган гүйцэтгэж байгаа бол хүснэгтэд заасан хэмжээгээр нэмэгдэл цалин хөлс авна.

2012 оны 7 сарын 1-ээс хойших нэг жилийн парламентын цалингийн хэмжээ

<i>Парламентын гишүүний хавсран гүйцэтгэж буй албан тушаал</i>	<i>Нэг жилийн цалин доллараар</i>
<i>Ерөнхий сайд</i>	419,300 \$
Ерөнхий сайдын орлогч	297,400 \$
Парламентын гишүүн нь Гүйцэтгэх зөвлөлийн гишүүн ба Эзэн хааны сайд, эсхүл Кабинетын гишүүн эсхүл аль алиныг хавсран гүйцэтгэдэг бол	262,700 \$
Парламентын гишүүн нь Гүйцэтгэх зөвлөлийн гишүүн ба Эзэн хааны сайд боловч Кабинетын гишүүн биш	221,400 \$
Гүйцэтгэх зөвлөлийн гишүүн бүр	192,700 \$
Парламентын аль нэг гишүүн орлогч сайдын үүрэг давхар гүйцэтгэж байвал	171,800 \$

¹³⁰<http://www.legislation.govt.nz/regulation/public/2012/0422/latest/whole.html#DLM4940517>

Төлөөлөгчдийн танхимын Албан тушаалтан	
Төлөөлөгчдийн танхимын спикер	262,700 \$
Спикерийн орлогч	185,300 \$
Спикер бүрийн туслах	158,700 \$
Сөрөг хүчний дарга	
Сөрөг хүчний дарга	262,700 \$
Бусад намын дарга нар	
Парламентын гишүүн бөгөөд аль нэг намын дарга бол: - Үндсэн цалин	158,700 \$
Нэмэх нь: - Төлөөлөгчдийн танхимд намаас нь 5аас дээш гишүүн орсон бол нэмэгдсэн гишүүн бүрд	1,890 \$
- Төлөөлөгчдийн танхимд намаас нь 5-23 гишүүн орсон бол гишүүн бүрд	1,260 \$
- Төлөөлөгчдийн танхимд намаас нь 23-аас дээш гишүүн орсон бол нэмэгдсэн гишүүн бүрд	630 \$
Намын орлогч дарга	
Танхимд 25-аас доошгүй: - Үндсэн цалин	182,800 \$
Нэмэх нь: - Төлөөлөгчдийн танхимд намаас нь 25-35 гишүүн орсон бол гишүүн бүрд	630 \$
- Төлөөлөгчдийн танхимд намаас нь 35-45 гишүүн орсон бол гишүүн бүрд	360 \$
Дэг сахиулагч	
Тухайн намаас Танхимд 4-өөс доошгүй гишүүн төлөөлөгч болсон бол тэдний дунд нэг дэг сахиулагч байна: - Үндсэн цалин	158,700 \$
Нэмэх нь: - Төлөөлөгчдийн танхимд 6-24 хүртэлх суудалтай бол намын гишүүн бүрд	1,260 \$
- Төлөөлөгчдийн танхимд 24-35 хүртэлх суудалтай бол намын гишүүн бүрд	630 \$
- Төлөөлөгчдийн танхимд 35-45 хүртэлх суудалтай бол намын гишүүн бүрд	360 \$
Байнгын хорооны дарга	
Байнгын хорооны дарга бүр	158,700 \$
Байнгын хорооны дэд дарга	
Байнгын хорооны дэд дарга бүр	149,100 \$
Парламентын бусад гишүүд	
Парламентын бусад гишүүн буюу энгийн гишүүн бүр	144,600 \$

Гишүүдийн зардал: Гишүүдийн зардлын мэдээллийг Парламентын Тамгын газар болон Нарийн бичгийн даргын ажлын албанаас мэдээлнэ. Ингэхдээ Парламентын гишүүний зардлыг намаар нь эсхүл зардлын төрлөөр нь ангилан харуулж болдог байна. Зардлын төрөл нь:

Парламентын Тамгын газраас төлөгдөх зардал:

- Агаарын тээвэр: Орон нутгийн болон олон улсын нислэг. Аялалын зардлыг Парламентын гишүүн, түүний гэр бүл, хамтран амьдрагч, хүүхдэд төлнө

- Тэнгисийн болон хуурай замын аялал: Такси, хуурай замын бусад тээврийн хэрэгсэл, усан онгоц, галт тэрэг, болон өөрийн хуурай замын тээврийн хэрэгслийн элэгдэл хорогдол болон шаардлагатай бусад замын зардал
- Вэллингтонд байрлуулах: Вэллингтонд байх гишүүнийг хэвийн нөхцөлд амьдрахад шаардлагатай зардлын төлбөрийг Тамгын газраас төлнө. Тухайлбал, түрээс, зээлийн хүү гэх мэт
- Вэллингтонд байрлаагүй: Гишүүд Вэллингтоноос гадна байх тохиолдолд зочид буудлын зардал болон өдөр тутмын тэтгэлэг олгоно.

Ерөнхий нарийн бичгийн даргын ажлын албанаас төлөх:

- Парламент хоорондын аялал: Гишүүн болон түүний эхнэр /нөхөр/-ийн болон парламентын сургалтын хөтөлбөрт оролцох албаны хамтрагчийн нислэгийн тийз, аялалд шаардлагатай татвар болон байр сууцны зардал зэрэг хөнгөлөлт хангамжийг олгоно.

АНУ

АНУ-ын US Code¹³¹ буюу Нэгдсэн Улсын Кодын 2 дугаар сэдэв болох “Конгресс”-ын тухай хуулийн 3-р бүлэгт “Гишүүдийн цалин хөлс ба хангамж”¹³²-ийн үндсэн зохицуулалтыг хуульчлан тогтоосон байна. Хэрхэн тогтоосныг авч үзвэл:

31-р зүйл. Конгрессын гишүүдийн цалин

31.1. Жил бүр төлөх төлбөрийн хэмжээ нь :

(А) Сенатор, Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүн бүр, Төлөөлөгчдийн танхимын төлөөлөгч болон Пуэрто Рикогийн байнгын Бүрэн Эрхт Төлөөлөгч

(В) Сенатын дарга, Цөөнх болон Олонхийн дарга, Төлөөлөгчдийн Танхимын Цөөнх болон олонхын дарга

(С) Төлөөлөгчдийн танхимын Спикер

энэ хуулийн 11 дүгээр бүлэг мөн энэ зүйлийн 2 дахь заалтад заасны дагуу байна.

31.2.(А). Дээрх зүйлийн (В) хэсэгт заасан субъектүүд өөрчлөлт орсноос хойших хамгийн эхний цалингийн циклийн эхэнд, эсвэл өөрчлөлт хэрэгжиж эхлэх сарын эхнээс шинэчилсэн дүнгээр Ерөнхий хуваарийн дагуу тооцож олгож эхлэх ба 1989 оны Ёс зүйн шинэчлэлийн хуулийн 704-а-1д зааснаар жилийн цалингийн хэмжээг хамгийн сүүлд цалин өөрчлөгдсөн хувиас энэхүү өөрчлөгдөж байгаа хувьтай харгалзуулан 100 ам долларын хамгийн ойрын үржвэрт бүхэлдэх аргаар тооцож олгоно. Энэ заалтад дурдсан өөрчлөлт хүчинтэй болох хугацаа нь санхүүгийн жилийн эхний өдрөөр тооцогдох болно.

АНУ-ын хувьд парламентын гишүүдийн цалин хөлсний эрх зүйн орчныг судлахаас илүүтэй Конгрессын Судалгааны Төвөөс 2013 онд Конгрессын мэргэшсэн судлаач Брудникийн гаргасан “Congressional Salaries and Allowance” буюу “Конгрессын цалин хөлс болон хангамж”-ийн тухай судалгааны тайлангаас холбогдох мэдээллүүдийг түүвэрлэн хүргэж байна.

Гишүүдийн цалин хөлс: 2009 оны 1 дүгээр сарын 1-нээс эхлэн өнөөг хүртэл Сенаторууд, Төлөөлөгчдийн танхимын Төлөөлөгчид, орон нутгаас сонгогдсон төлөөлөгч болон Пуэрто Рикогийн байнгын Бүрэн Эрхт Төлөөлөгч нар өөрийн бүрэн эрхийг хэрэгжүүлсний төлөө **174,000 ам долларын** цалин авч байна.

Төлөөлөгчдийн Танхимын Спикер 223,500 ам доллар, Сенат буюу Дээд танхимын ерөнхийлөгч /дээд танхимын дарга/ болон Сенат, Төлөөлөгчдийн Танхимын Олонх, Цөөнхийн дарга нар **193,400 ам долларын** цалин буюу жирийн гишүүнээс тус тус 49,500 ам доллар болон 19,400 ам доллараар илүү цалинг нэмэгдэл болгон авдаг байна. Харин

¹³¹<http://uscode.house.gov/browse/prelim@title2&edition=prelim>

¹³²<http://uscode.house.gov/browse/prelim@title2/chapter3&edition=prelim>

Байнгын хорооны дарга болон Конгресс дахь бусад удирдлагуудад нэмэгдэл цалин урамшуулал тогтоогоогүй байна. Үүнийг зураглан үзүүлбэл:

<i>Гишүүд</i>	<i>Цалин /жилээр/</i>
Төлөөлөгчдийн Танхимын Спикер	223,500 ам доллар
Сенат ерөнхийлөгч	193,400 ам доллар
Олонхи болон Цөөнхийн дарга нар	193,400 ам доллар
Парламентын жирийн гишүүн	174,000 ам доллар

Байнгын болон түр хороодын гишүүн болон намын бүлгүүд, гурав дахь хүчин зэрэг бусад улс оронд цалингийн нэмэгдэл авдаг бусад субъектүүд АНУ-ын хувьд нэмэгдэл цалин авдаггүй бөгөөд үүнийгээ 1989 оны “Ёс зүйн шинэчлэл”-ийн тухай хуулиар тайлбарладаг байна.

Мэдээллийн эх сурвалж болгон ашиглаж буй Конгрессын Судалгааны төвөөс гаргасан тайланд дараах цалингийн хүснэгтүүдээс Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүд, албан тушаалтан болон зарим албан хаагчдын цалингийн хэмжээг сонгон харуулсныг энд иш татав.

Хүснэгт 1. Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүд, албан тушаалтан болон албан хаагчдын цалин

<i>Албан тушаал</i>	<i>Цалин жилээр/доллараар</i>
Төлөөлөгчдийн танхимын Спикер	\$ 223,500 жил тутам
Олонхи болон цөөнхийн дарга нар	\$ 193,400 жил тутам
Төлөөлөгчдийн танхимын бусад бүх төлөөлөгчид	\$ 174,000 жил тутам
Танхимын Нарийн бичгийн дарга	\$ 172,500 жил тутам
Дэг сахиулагч	\$ 172,500 жил тутам
Санваартан	\$ 172,500 жил тутам
Хууль тогтоох Зөвлөл	\$ 172,500 жил тутам
Хуулийн Хяналтын Зөвлөл	\$ 172,500 жил тутам
Ерөнхий Хянагч	\$ 172,500 жил тутам
Парламент хоорондын холбооны захирал	\$ 172,500 жил тутам
Танхимын Ерөнхий Зөвлөл	\$ 172,500 жил тутам

Зөвшөөрөгдсөн болон Хориглосон ажил үйлчилгээний цалин хөлс: Төлөөлөгчдийн болон Сенатын танхимын Ёс зүйн хорооноос гишүүд болон сенаторуудад парламент дахь албан үүргээс нь гадна эрхлэхийг хориглосон ажил, үйлчилгээг тодорхойлсон байдаг бөгөөд мөн парламент дахь албан үүргийн хажуугаар давхар эрхэлж болох ажлын төрлийг тогтоосон байдаг байна. Ийнхүү зөвшөөрсөн ажлын хөлс нь гишүүний болон сенаторын жилийн цалингийн 15 хувиас хэтэрч болохгүй байхаар Танхимын дүрэмд заасан байдаг байна.

Төлөөлөгчдийн танхимын Гишүүний төлөөллийн тэтгэмж:

Төлөөлөгчдийн Танхим болон Сенатын аль аль нь энэхүү тэтгэмж, хөнгөлөлтийг эдлэх бөгөөд судалгаанд Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийн “Гишүүний төлөөллийн тэтгэмж буюу Members representational allowance” –ийг сонгон авч үзэв.

“Гишүүний төлөөллийн тэтгэмж” гэдэг нь Гишүүдэд хууль тогтоох болон төлөөллийн чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэхэд чиглэгдсэн гол тэтгэмжийг хэлнэ. Энэ тэтгэмж нь тухайн гишүүн төлөөллийн болон хууль тогтоох үндсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор Төлөөлөгчдийн танхимын холбогдох байнгын хорооны шийдвэрээр олгодог тэтгэмж бөгөөд Сенатад ч мөн адил

олгогддог байна. Энгийнээр ойлгоход энэхүү хангамж нь хуулийн төсөл боловсруулах зардал юм.

“Гишүүний төлөөллийн тэтгэмж”-д хууль тогтоох болон төлөөллийн чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай зардлын тэтгэмжээс гадна албан ажлын аливаа зардал хамрагдаж болно. Тухайлбал, Албан хаагчдын, томилолтын, захидал харилцаа, албан өрөөний тоног төхөөрөмж, сонгуулийн тойргийн албан өрөөний түрээс болон албан ажлын бусад шаардлагатай зардлыг ойлгоно.

Парламентын гишүүн бүрийн “Гишүүний төлөөллийн хангамж”-ийг 3 үндсэн хангамжид суурилан тооцдог байна. Үүнд:

- a) боловсон хүчний,
- b) албан офисын зардал,
- c) үнэ төлбөргүй шуудан илгээх.

Парламентын гишүүн бүр “Гишүүдийн төлөөллийн тэтгэмж”-ийг тухайн жил бүрийн 1 сарын 3-аас дараа жилийн 1 сарын 2-ыг дуустал авах эрхтэй. Энэхүү хангамжийг Танхимын Захиргааны Хорооноос гаргасан дүрэм журмын дагуу олгоно. “Гишүүдийн төлөөллийн хангамж” нь Танхимын жил бүрийн хууль тогтоох засаглалын хуулийн төслийн тусгай зориулалтын **“Цалин хөлс болон Зардал”**-ын данснаас санхүүжнэ.

Тус данс нь сүүлийн жилүүдэд буюу 2010 оны санхүүгийн жилд 660,0 сая ам доллар, 2012 оны санхүүгийн жилд 573,9 сая ам доллараар хорогдсон байна. Танхимын Зарлагын мэдэгдэлд тусгаснаар 2012 оны гишүүдийн төлөөллийн тэтгэмжийн хэмжээ нь 1.270,129 -1.564,613 ам доллар буюу дунджаар 1.353,205 сая ам доллар байсан байна.

Бусад хангамж:

- Төрийн ордон дахь офисын зардал /албаны гар утас хамаарагдана/
- Вашингтон дахь Албан өрөөний тавилга
- Бусад албан өрөөний тавилга
- Вашингтон болон мужууд дахь офисын аппарат хэрэгсэл
- Төрийн хэвлэл

зэрэг хууль бүтээх, төлөөлөх болон албан үүргээ гүйцэтгэхэд шаардагдах өдөр тутмын зардлын хангамжийг авдаг байна.

ИХ БРИТАНИ

Тус улсын хувьд парламентын засаглалтай улс бөгөөд парламентын 2 танхимтай бөгөөд дээд танхим болох Лордын танхим, доод танхим болох Нийтийн танхимаас бүрдэнэ. Тус судалгаанд парламентын доод танхимын жишээг түлхүү оруулах болно.

Парламентын гишүүний үндсэн цалин:

2013 оны 4-р сарын 1-нээс эхлэн Парламентийн гишүүний **жилийн үндсэн цалин нь 66,396 фунт стерлинг** байна.¹³³

Дээрх үндсэн цалингийн хэмжээ нь өмнөх онуудтай харьцуулахад нэмэгдсэн үзүүлэлт бөгөөд одоо мөрдөгдөж багаа цалингийн хэмжээ юм байна.

¹³³Их Британий парламентын албан ёсны цахим хуудсанд тэмдэглэснээр <http://www.parliament.uk/about/mps-and-lords/members/pay-mps/>

Их Британийн парламентын гишүүд бусад улс орны нэгэн адил гишүүний албан үүрэгтэйгээ хавсарган бусад албан тушаал гүйцэтгэж байгаа бол гишүүн үндсэн цалингаас гадна нэмэлт цалин авдаг бөгөөд энэ нь гүйцэтгэж буй чиг үүргээсээ шалтгаалан харилцан адилгүй байдаг байна.

Цалингийн хэмжээ /жилээр/

Гишүүн	66,396 фунт стерлинг
Байнгын хороон дарга	81,124 фунт стерлинг*
Спикер	142,162 фунт стерлинг*
Спикерийн орлогч	81,124 фунт стерлинг*
Сөрөг хүчний дарга, дэд дарга	81,124 фунт стерлинг*

Дээр хүснэгтэд үзүүлсэн нь парламентын жирийн гишүүн болон нэмэлт албан үүрэг гүйцэтгэдэг парламентын гишүүний үндсэн цалин (гишүүний үндсэн цалин+нэмэлт албан үүрэгт нь оногдуулах нэмэлт цалин)гийн 2013 онд шинээр тогтоон одоо мөрдөж буй хэмжээ. Тэгвэл “нэмэлт цалин” буюу “additional salary” гэж юу вэ.

Парламентын гишүүний нэмэлт цалин:

Нийтийн танхим дахь Парламентын гишүүд Засгийн газрын сайд, Төрийн нарийн бичгийн дарга, спикер, сөрөг хүчний ахлах гишүүн, намын дэг сахиулагч, байнгын болон сонгогдсон хороодын дарга нар болон бусад нэмэлт төлбөр авах эрх бүхий этгээд нь гишүүний үндсэн цалин дээр нэмэн албан нэмэлт албан үүрэгт нь тохирохуйц нэмэлт цалин хөлс авна. 2009 оны 1 сарын байдлаар 131 парламентын гишүүн нэмэлт цалин авснаас 61 нь Засгийн газрын болон орлогч сайд, 26 сонгогдсон хороодын, 37 байнгын хороодын дарга ба 7 гишүүн нь бусад албан тушаалд хамаарч байсан статистик үзүүлэлт гарсан байна. Нэмэлт цалин бүхий парламентын гишүүдийн жагсаалтыг доорх хүснэгтээр үзүүлэв.

2009 оны 4 сарын 1-ний байдлаар нэмэлт цалин авах эрх бүхий Парламентын гишүүд

Албан тушаал	Парламентын гишүүний үндсэн цалин (фунт стерлингээр)	Нэмэгдэл төлбөр (фунт стерлингээр)	Нийт цалин (фунт стерлингээр)
Ерөнхий сайд	64,766	132,923	197,689
Засгийн газрын сайд	64,766	79,754	144,520
Ерөнхий дэг сахиулагч	64,766	79,754	144,520
Спикер	64,766	79,754	144,520
Лорд Канцлер	64,766	79,754	144,520
Сөрөг хүчний удирдагч	64,766	73,617	138,383
Хууль зүйн Сайдын орлогч	64,766	69,491	134,257
Ерөнхий өмгөөлөгч	64,766	69,491	134,257
Мужийн сайд	64,766	41,370	106,136
Дэг сахиулагчийн орлогч	64,766	41,370	106,136
Сөрөг хүчний ерөнхий дэг сахиулагч	64,766	41,370	106,136
Chairman of Ways and Means	64,766	41,370	106,136
Спикерийн 2 дугаар орлогч	64,766	36,360	101,126
Спикерийн 3 дугаар орлогч	64,766	36,360	101,126
Орлогч сайд	64,766	31,401	96,167
Засгийн газрын дэг сахиулагч	64,766	26,624	91,390
Засгийн газрын туслах дэг сахиулагч	64,766	26,624	91,390
Сөрөг хүчний ахлах дэг сахиулагчийн орлогч	64,766	26,624	91,390
Байнгын хороон дарга	64,766	14,316	79,082
Сонгогдсон хорооны дарга	64,766	14,316	79,082

Парламентын гишүүний хангамж:

Түүнчлэн Парламентын гишүүнд мөн офисын болон ажилтан, албан хаагч ажиллуулах зардал, Лондонд болон тойрогтоо оршин суух газар ба тойрогт ажиллах замын зардлыг мөн олгох ба эдгээр хангамжийг Парламентын Хараат бус Стандартын Алба хариуцан ажиллана. Энэ байгууллага нь 2010 оны 5 сарын Бүх нийтийн сонгуулиас хойш Парламентын доод танхимын гишүүдийн зардлыг зохицуулах үүрэгтэйгээр байгуулагдан ажиллаж байна. Парламентын гишүүд нь дараах хангамжуудыг эдэлнэ. Үүнд:

- *Байр сууцны зардал.* 2012 оны 9 сарын байдлаар тус зардал нь гишүүн бүрд дээд тал нь 19,900 фунт стерлинг байх ба хэрэв зочид Буудалд байрлах бол Лондонд нэг оройн 150 фунт стерлинг, Лондонгоос бусад газар 120 фунт стерлинг байна.
- *Тойргийн Офисын Түрээсийн зарлага.* Нэг буюу түүнээс дээш тойргийн албан өрөөтэй бол түүнийг харгалзан үзэж Лондонд дээд тал нь 12,761 фунт стерлинг, бусад газар 10,663 фунт стерлинг байхаар тогтоосон байна.
- *Захиргааны ерөнхий зардал.* Үүнд офисын тоног төхөөрөмж, харилцаа холбооны зардал, үйлчилгээ худалдан авах зардал багтана. Энэхүү зардалд 2011 онд гишүүн бүрд төсвөөс 10,394 фунт стерлинг төсөвлөсөн байна.
- *Боловсон хүчний зардал.* Парламентын гишүүнийг өөрийн албан үүргээ хэрэгжүүлэхэд нь шаардлагатай боловсон хүчний зардал багтана. 2011 оны 12 сарны байдлаар гишүүн бүрд 115,000 фунт стерлинг байхаар тооцсон байна.
- *Аялалын зардал.* Мөн л парламентын гишүүнийг өөрийн албан үүргээ гүйцэтгэхтэй холбоотой аялалын зардал багтана.
- *Төгсгөлийн зарлага.* Тухайн гишүүн парламентын гишүүний бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй болсон үед олгох хангамж юм.
- *Албан тушаалаа эргүүлэн өгсөний тэтгэлэг.*
- *Бусад зарлага.* Үүнд хөдөлмөрийн чадвар алдсаны хангамж, хамгаалалтын хангамж, даатгал болон урьдчилан тааварлаагүй нөхцөл байдлын төлбөр зэрэг төлбөр орно.
- *Доод танхим буюу Нийтийн танхимын бичиг хэрэг, шуудан холбооны зардал.* Доод танхим нь шуудангийн төлбөрт дугтуй тодорхой тоотойгоор авахад зориулагдсан бэлэн мөнгө болон бичиг хэргийн зардлын мөнгийг бүх гишүүдэд олгоно. Парламентын Стандартын Бие Даасан Албаны төлөвлөгөөний дагуу нөхөн төлөх шаардлагатай бусад бүх зардалд дээрх зардал нэмэгдэнэ.

Парламентын тэтгэвэр

2011 оны 5 сарын 24-нд Парламентын Стандартын Бие Даасан Алба нь гишүүдийн цалингийн өсөлтийг тодорхойлж мөн тэтгэврийн төлөвлөгөөг хянаж эхэлсэн байна.

Доод танхимын зарим гишүүд нь гүйцэтгэж буй ажлынхаа онцлогоос шалтгаалан бусад гишүүдээс өндөр цалин авдаг. Үүнд:

- 1) Парламентын дарга
- 2) Байнгын хороодын дарга гэх мэт хүмүүс нэмэлт цалин авах ба
- 3) Засгийн газарт яамны сайд хийж буй гишүүд мөн яамны нэмэгдэл цалин авдаг.

Гишүүдийн тэтгэврийг хариуцдаг байгууллага нь Парламентын хамтын тэтгэврийн сан юм (PCPF). 2012 оны 4 сарын 1-ний байдлаар албан хаагчдын хандивын хувь нь тэтгэвэр тогтоох боломжтой цалингийн, 1/40 аккруэль: 13.75 хувь, 1/50th аккруэль: 9.75 хувь, эсхүл 1/60 аккруэль: 7.75 хувь байна.

Сөрөг хүчин болон цөөнхийн төлбөр

Засгийн газарт байхгүй, парламентад суудалтай улс төрийн намуудад тодорхой хэмжээний төлбөр төлөгдөх ба энэ нь сөрөг хүчнүүд болон цөөнхийн төлөөллийн парламентын үүргээ гүйцэтгэж, өөрсдийн үзэл бодлыг илэрхийлэх үйл ажиллагаагаа явуулах хангалттай санхүүжилтээр хангах зорилготой.

Сөрөг хүчний намуудад олгож буй мөнгөн дүн нь тухайн нам нь хамгийн сүүлийн бүх нийтийн сонгуульд хэдэн хүний саналыг авч, хэдэн хүн парламентад суудал авснаар тодорхойлогдоно. Доод танхимд үүнийг “Шорт мөнгө” гэх ба Лордуудын танхимд үүнийг “Кранборны мөнгө” гэнэ.

КАНАД

Канадын парламентын гишүүдийн цалинг жил бүр шинэчлэн тогтоодог бөгөөд Ингэхдээ “index of the average percentage increase in base-rate wages for each calendar year”-ын дагуу тооцоолох бөгөөд “Холбооны хүний нөөцийн департамент”-аас тогтоодог хувийн салбарын хэлцлийн нэгжийн гол үр дүнгээс шалтгаалсан үндсэн цалингийн нэмэгдлийн индекс дээр тулгуурлан цалин болон нэмэгдлийг тогтоодог байна.

Канад улс нь парламентын гишүүдийн /дээд танхим буюу Сенат, доод танхим буюу Нийтийн танхим/-ын цалин болон нэмэгдлийг урт хугацаанд тогтоодоггүй бөгөөд Канадын Дээд Шүүхийн даргын цалинтай харьцуулан тогтоодог байна. Судалгаанд тус улсын Парламентын албан ёсны цахим хуудасны 2013-2014 оны Канадын Парламентын гишүүдийн цалингийн талаарх мэдээллийг¹³⁴ оруулъя.

2013-2014 оны Канадын парламентын гишүүдийн цалин

Канадын Парламентын гишүүдийн цалин ба бусад мөнгөн хангамжийг хэрэгжүүлж буй нэмэлт чиг үүрэгт нь тохирсон нэмэгдэл цалинг мөн олгодог байна. Гишүүдийн цалинг дээрх аргачлалаар тогтоох бөгөөд жил бүрийн 4 дүгээр сарын 1-ний өдөр шийдвэрлэдэг байна.

2013-2014 оны хувьд парламентын гишүүдэд олгох цалин өмнөх жилийнхээс 1,6 хувиар нэмэгдсэн үзүүлэлт гарсан байна. Энэ нь тус улсын хувьд 2010 онд царцаад байсан хэт их хэмнэлтээс хойших анх удаа гишүүдэд төлж байгаа цалингийн нэмэгдэл юм байна.

Парламентын гишүүдийн үндсэн цалин:

Парламентын бүх гишүүдийн үндсэн цалин **160,200 доллар** байна.

Нэмэлт үүрэг хариуцлагад олгох нэмэгдэл цалин:

Парламентын хэн нэгэн гишүүн дараах нэмэлт албан тушаал эрхэлж байвал дараах хувь хэмжээгээр нэмэгдэл цалин авна. Үүнд: Ерөнхий сайд, Парламентын спикер, сөрөг хүчний дарга, Кабинетын сайдууд, Холбооны сайдууд, бусад намын дарга нар, парламентын нарийн бичгийн дарга нар¹³⁵, Парламентын танхимын намын удирдлагууд, намын бүлгийн дарга нар, Нийтийн танхим буюу парламентын доод танхимын байнгын хороодын дарга зэрэг нэмэлт албан үүргийг гүйцэтгэж байгаа гишүүдэд эрхэлж буй нэмэлт албан үүрэгтэй нь холбоотойгоор дараах цалингийн нэмэгдэлийг олгодог байна. Нэмэгдлийг доорх хүснэгтээс харна уу.

¹³⁴<http://www.parl.gc.ca/parlInfo/lists/Salaries.aspx?Section=b571082f-7b2d-4d6a-b30a-b6025a9cbb98>

¹³⁵Англи-Саксоны эрх зүйн бүл дэх Уэст Министрийн тогтолцоо бүхий улс орнууд буюу Их британи, Австрали, Канад, Ирланд зэрэг улс орны хувьд Ерөнхий сайдад дэмжлэг үзүүлэх нэмэлт чиг үүрэг бүхий Парламентын гишүүдийг parliamentary secretary буюу парламентын нарийн бичгийн дарга гэдэг байна.

**Парламентын гишүүний цалин болон хавсран гүйцэтгэж буй албан
тушаалд олгох цалингийн нэмэгдэл**

<i>Гишүүн, нэмэлт чиг үүрэг</i>	<i>Нэмэлт цалин</i>	<i>Нийт цалин</i>
Парламентын гишүүн	-	\$160,200
Ерөнхий сайд*	\$160,200	\$320,400
Спикер*	\$ 76,700	\$236,900
Сөрөг хүчний удирдлагууд*	\$ 76,700	\$236,900
Кабинетын сайдууд*	\$ 76,700	\$236,900
Мужийн сайдууд	\$ 57,500	\$217,700
Бусад намын удирдлагууд	\$ 54,500	\$214,700
Дэг сахиулагч- төрийн	\$ 28,800	\$189,000
Сөрөг хүчний дэг сахиулагч	\$ 28,800	\$189,000
Бусад намын дэг сахиулагч	\$ 11,300	\$171,500
Парламентын нарийн бичиг	\$ 16,000	\$176,200
Байнгын хороон дарга	\$ 11,300	\$171,500
Фракцын дарга - Government	\$ 11,300	\$171,500
Фракцын дарга - албан ёсны сөрөг хүчин	\$ 11,300	\$171,500
Фракцын дарга- бусад намын	\$ 5,700	\$165,900
<i>*Ерөнхий сайд, Нийтийн Танхимын спикер, Сөрөг хүчний удирдлага болон Кабинетын сайд нарын нэмэгдэл цалинд унааны нэмэгдэл багтсан болно.</i>		

ФИНЛАНД

Парламентын гишүүдийн цалин болон тэтгэвэр

Финланд улс нь парламентын нэг танхимтай бөгөөд 1999 онд Үндсэн хуулийн шинэчлэл хийсэн бөгөөд түүнийг дагаад Парламентын тухай хууль тогтоомжоо мөн шинэчлэн найруулсан байна. Тус улсын хувьд парламентын гишүүний цалин хөлс, бусад хангамжийн тухай “Parliamentary Act” буюу “Парламентын тухай хууль”-иар зохицуулсан байна. Судалгааны мэдээлэл хайх явцад Парламентын тухай хууль тогтоомж тус орны өөрийн хэл дээр гарч байсан тул Финланд улсын Парламентын албан ёсны цахим хуудсанд тавигдсан мэдээллийг судалгааны эх сурвалж болгон ашигласан юм. Иймд албан ёсны хуудас дах доорх мэдээллийг танилцуулъя:

<i>Парламент дахь субъект</i>	<i>Үндсэн цалин сараар /еврогоор/</i>
Спикер	11,675 евро
Дэд дарга нар	9729 евро
Байнгын хороодын дарга нар*	7050 евро
Гишүүн	6335 евро
Гишүүн 12 жил гишүүнээр ажиллаж байгаа бол	6811 евро

гэж мэдээлсэн байх бөгөөд байнгын хороод, түр хороод болон парламент дахь намын бүлгүүдийн дарга нарын цалингийн нэмэгдэлтэй холбоотой нарийвчилсан мэдээллийг доор оруулав. Парламентын гишүүдийн цалинг тогтоохдоо Хурлын дарга нарын томилсон 3 хүний бүрэлдэхүүнтэй Хороо байгуулах бөгөөд тус хороо нь гишүүдийн цалинг тогтоодог байна.

2011 оны 5 сарын 1-нээс эхлэн Парламентын гишүүдийн сарын цалин нь **6335¹³⁶ евро** болсон ба тухайн гишүүн 12 жил сонгогдон ажиллаж байгаа бол **6811 евро** болно. Парламентын Спикерийн цалин **11675 евро** байх бөгөөд Дэд дарга нар **9729 еврогийн** цалин авна. Гишүүний цалингаас татвар төлөгдөнө.

****Байнгын Хороодын дарга нарын нэмэгдэл***

Хороодын дарга нар нь гишүүний цалингаас гадна хороодын дарга нарын хувьд сарын **714 еврогийн** нэмэгдэл авна. Ерөнхий хороод, Үндсэн хуулийн хороо, Гадаад явдлын хороо, Санхүүгийн хороо болон Аудитын хорооны дарга нар **1178 евро** авна. Санхүүгийн хорооны дэд хороо болох Татварын дэд хороо, Удирдлага аюулгүй байдлын хороодын дарга нар **714 евро** авна. Харин бусад хороодын дарга нарт нэмэгдэл **471 евро** олгоно.

Намын бүлгүүд нь хэрэв 16-с дээш гишүүнтэй бол **714 евро**, харин 3-15 гишүүнтэй бол **1178 еврогийн** нэмэгдэл сар бүрийн цалин дээр нэмж олгоно. 1 эсвэл 2 гишүүнтэй бол нэмэгдэл олгохгүй.

Түр хороодын хуралд зориулагдсан тусгай төлбөр байхгүй. Орой болон, амралтын өдрүүдээр хуралдсан нь гишүүдийн цалинг нэмэх үндэслэл болохгүй.

Зардлыг нөхөн төлөх

Цалингаас гадна гишүүн нь нэг сард хаана амьдардаг, Хельсинки метрополитан дүүрэгт оршин суух байртай эсэхээсээ хамааран 990-1810 еврогийн зардлын нөхөн төлбөр авдаг.

Замын зардал

Хууль тогтоох үйл ажиллагаатай холбоотой ажлаар гишүүд нь төмөр зам, хуваарьт нислэг болон Хелсинки метрополитан дүүрэгт таксигаар үнэ төлбөргүй зорчих эрхтэй.

ГРЕК

Грек улсын хувьд парламентын гишүүдийн цалин болон бусад хангамжийн эрх зүйн гол үндэслэл нь Үндсэн хуулиар тогтоогдсон байна. Тухайлбал, Үндсэн хуулийн Хууль тогтоох засаглал буюу Парламентын тухай заасан 3 дугаар бүлэгт гишүүний цалин, бусад хангамжийн тухай дараах байдлаар хуульчилсан байна. Үүнд:

Үндсэн хууль

63.1. Парламентын гишүүн нь өөрийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлсний төлөө Төрөөс цалин хөлс, бусад зардлыг авах эрхтэй бөгөөд түүний хэмжээг Парламентын Чуулганаар хэлэлцэн шийдвэрлэнэ.

63.2. Парламентын гишүүн нь тээврийн хэрэгсэл, шуудангийн болон телефоны зардлын хөнгөлөлт эдлэх бөгөөд хөнгөлөлтийн хэмжээг Парламентын Чуулганы хуралдаанаар хэлэлцэн шийдвэрлэнэ.

63.3. Сар бүр 5-аас дээш удаа хурал тасалсан нь нотлогдсон бол сар бүрийн 31-нд тасалсан өдрийн цалинг тооцон суутгана¹³⁷.

Үндсэн цалин: Парламентын гишүүдийн сарын цалин нь хамгийн өндөр цалинтай төрийн албан хаагчийн цалинтай тэнцүү байх (Тухайлбал Дээд шүүхийн ерөнхий шүүгч) бөгөөд энэ нь сарын үндсэн цалин ба бусад хангамжийг багтаасан нийт дүнгээр **8,594 евро** байдаг байна.

¹³⁶<http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/parliament/aboutparliament/presentation/payandallowances.htm>

¹³⁷<http://www.hri.org/docs/syntaxama/artcl80.html#A63>

Гишүүн дээрх сарын үндсэн цалингийн:

- Үндсэн цалингийн 20 хүртэл хувь нь тухайн гишүүний намд шилжинэ.¹³⁸
- 1 хувь нь Эрүүл мэндийн даатгалд төлөгдөнө (Vote Z/1975 article 1 §1b)
- 6.67 хувь нь нийгмийн даатгалд төлөгдөнө (law 2084/1992 article 22 §1)
- Дээрх шимтгэлүүдийг авсны дараа үлдсэн дүнгийн 25 хувь нь ... дансанд шилжих ба энэ нь Парламентын гишүүдийн ажлын байрны үйл ажиллагааны зардалд зарцуулагдана. (Law 3016/2002 art 36 § 2)
- 2009 оны 4 сараас эхлэн 3603/2728/2009 тогтоолын дагуу цалингийн 5 хувийг “Үндэсний олон нийттэй харилцах сан”-д шилжүүлэхээр суутгаж авдаг ба энэ нь жилийн орлогыг нэмэгдүүлдэг
- Орлогын албан татвар
- Гэнэтийн ослын даатгал 5 хувь татварыг Гишүүний нийт цалингаас суутгана.

Дээрх татвар шимтгэлүүдийг тооцон үзээд Парламентын гишүүдийн гарт очих үндсэн цалин нь 4,662 евро байна гэж Грекийн судлаачид тооцоо гаргасан байна.

Хангамж: Түүнчлэн Үндсэн хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид зааснаар гишүүд дараах төрлийн хангамж авна. Үүнд:

- Байнгын хороодын хангамж - Парламентын гишүүд байнгын хороодын хуралд оролцсоныхоо төлөө авах хангамжийг **байнгын хороон хангамж** гэнэ.¹³⁹ Хангамжийн хэмжээ нь хуралдаан тутамд гишүүн бүрд 150 евро байхаар тооцсон байна. /Тус хэмжээг 2011 оны 7 сарын 15наас 200 евро байсныг 150 болгож өөрчилсөн/

Үүнийг тус улсын судлаачид тооцон үзэж үндсэн цалин дээр тус хангамжийг нэмбэл **5,312 евро гишүүний гарт очиж байна гэсэн судалгаа гаргасан байна.**

- **Христийн мэндэлсэн өдөр, Улаан өндөгний баяр болон бусад баярын урамшуулал** - Одоогийн байдлаар парламентын гишүүд Христийн мэндэлсэн өдөр 500 евро, Улаан өндөгний баяраар 250 евро, бусад баяраар 250 еврогийн урамшуулал авах эрхтэй гэж холбогдох хуульд заажээ. Парламентын гишүүд 16 сарын цалинг жилд авахгүй бөгөөд 16 сарын цалинг зөвхөн парламентын ажлын албаны ажилчид авах эрхтэй.

Үндсэн цалин, хурал зөвлөгөөний хангамж, баярын урамшуулал зэргийг нэмж тооцохоор 5,364 евро болж байна.

- Парламентын тэтгэвэр - Холбогдох хуульд зааснаар парламентын гишүүд нь парламентад 8 жил ажилласны дараагаар парламентын тэтгэвэр авах эрхтэй болно (хэрэв хөдөлмөрийн чадвар алдсан, архаг өвчтэй болсон бол 4 жил)
- Офисын зардал - Холбогдох эрх зүйн актын¹⁴⁰ дагуу Парламентын гишүүний албан ажлын бүхий л зардлыг ойлгоно. Тавилга, багаж хэрэгсэл зэрэг офисын хэрэглээний зүйлсийг (тухайлбал, бичгийн хэрэгсэл, хэвлэх машин, хор гэх мэт) Парламент хангах бол, тоног төхөөрөмж худалдан авах зардал нь Парламентын төсөвт хамрагдана. Парламентын гишүүнийг дараах хэрэгслээр заавал хангах тухай холбогдох шийдвэрт¹⁴¹ заасан байдаг байна. Үүнд: ширээний компьютер, зөөврийн компьютер, принтер, олон үйлдэлтэй принтер /сканер, канон/, холбогдох софтвер, утас, сансрын хүлээн авагч.
- Урсгал зардал - Үндсэн хуулийн 63-р зүйлийн 2-т зааснаар Парламентын гишүүн нь *тээврийн хэрэгсэл, шуудангийн болон телефоны* зардлын хөнгөлөлт эдлэх бөгөөд хөнгөлөлтийн хэмжээг Парламентын Чуулганы хуралдаанаар хэлэлцэн шийдвэрлэнэ.

¹³⁸(law 3016/2002 article 36 §1)

¹³⁹Parliament regulations as they currently stand, article 37 § 2

¹⁴⁰Decision 5727/4313/2002 and Ministerial decree 2234/2002

¹⁴¹Decision 13986/2009

- Аялал, тээвэр, орон байрны зардал - Парламентын гишүүд дараах үндэсний тээврийн хэрэгслээр үнэгүй зорчино. Үүнд: төмөр зам, хот хоорондын нийтийн тээвэр, усан замын тээвэр түүнчлэн зочид буудлын төлбөр
- Бусад - Парламентаас гадуурх дасгал, гишүүдийн хүүхэд асрах төв, музей болон түүнтэй холбоотой бусад үзмэр зэрэг хууль болон журам, тогтоолуудаар тогтоосон хангамж, хөнгөлөлт эдэлдэг байна.

ЯПОН

Азийн улс орнуудын хувьд парламентын гишүүд болон парламентын ажлын албаны албан хаагчдын цалин хөлс, бусад нэмэгдлийн талаар мэдээлэл хомс юм. Иймд Inter-Parliamentary Union буюу Парламентын хамтын ажиллагааны олон улсын парламентын албан ёсны мэдээллийн санд ирүүлсэн мэдээллээс холбогдох мэдээллийг оруулав.

Үндсэн цалин:

- Парламентын дээд танхимын Ерөнхийлөгч: сар бүр 2,265,000 Yen
- Дэд Ерөнхийлөгч: сар бүр 1,653,000 Yen
- Бусад гишүүд: сар бүр 1,349,000 Yen

Хоолны зардал:

- Дээд танхимын Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгч, Байнгын, тусгай болон Судалгааны Хороодын дарга нар өдрийн 6000 yen

Татвараас чөлөөлөх нэмэгдэл хангамж:

Үндсэн цалингаас татвар тооцох бөгөөд ингэхдээ “Хурлын тухай хууль” болон “Хурлын гишүүний дэмжлэг хангамжийн тухай” хуулиудад заасан шуудан холбооны болон телефон үйлчилгээний хөнгөлөлт болон хангамж орно.

Бусад:

- Тамгын газар
- Туслахууд
- Албан өрөө
- Албаны машин
- Шуудан холбооны болон телефоны үйлчилгээ, аялалын болон тээврийн зардлын хангамж
- Бусад: номын сан

* * *

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

Хууль тогтоомж:

1. “Parliamentary Salaries and Superannuation Act 1968”
2. “Remuneration and Allowances Act 1990”
3. “Parliamentary Allowances Act 1952”
4. “Parliamentary Superannuation Act 2004”
5. “Parliamentary Contributory Superannuation Act 1948”
6. “Parliamentary Entitlements Act 1990”

7. "Ministers of State Act 1952"
8. "Members of Parliament (Life Gold Pass) Act 2002"
9. "Members of Parliament (Staff) Act 1984"
10. Parliamentary Salaries and Superannuation Act 1968 No. 7723 of 1968
11. ФЗ О статусе члена Совета Федерации и статусе депутата Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации
12. "О денежном содержании федеральных государственных гражданских служащих" N 79-ФЗ
13. Указ Президента РФ от 25 июля 2006 г. N 763 "О денежном содержании федеральных государственных гражданских служащих", Приложение N 1, Раздел 3. Должностные оклады и ежемесячное денежное поощрение федеральных государственных гражданских служащих Аппарата Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации.
14. Salary, allowances and pension of members of parliament act, 1954
15. The salary, allowances and pension of members of parliament act, 1954 and the rules made thereunder
16. The Salaries and allowances of officers of parliament act. 1953
17. Parliamentary Salaries and Allowences Determination 2012
18. Schedule 1. Salaries payable under section 16, of Civil List Act 1979
19. US. Code. Title 2
20. "Parliament of Queensland Act 2001" Current as at 23 September 2013

Судалгааны тайлан:

1. "MP's Salaries: Putting parliamentary pay in context". RESEARCH NOTE 48.
2. "Congressional Salaries and Allowances" Ida A. Brudnick. Specialist on the Congress, January 15, 2013.
3. "Salaries of Members of Congress:Recent Actions and Historical Tables" Ida A. Brudnick Specialist on the Congress September 24, 2013. Congress Research Center.

Холбоосууд:

1. <http://www.parliament.uk/about/mps-and-lords/members/pay/mps/>
2. <http://www.parl.gc.ca/parlInfo/lists/Salaries.aspx?Section=b571082f-7b2d-4d6a-b30a-b6025a9cbb98>
3. <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/parliament/aboutparliament/presentation/payandallowances.htx>
4. <http://www.hri.org/docs/syntagma/artcl80.html#A63>